

Drygt ett halvår efter Pakistans största katastrof någonsin landade jag i Lahore i slutet av februari 2011. Min vistelse var till en början tänkt att vara i en månad, men sex veckor senare hade jag besökt fyra av Pakistans sex ”län” och träffat människor som drabbats av översvämningen på olika sätt under sommaren 2010.

Jag började med att intervjua organisationer som alla på ett eller annat sätt hade arbetat med översvämningsdrabbade människor. I Lahore, Mardan och Karachi träffade jag Labour Education Fund, i Multan Justice and Peace Commission och i Muzaffargarh Pattan. Genom intervjuer med aktivister i dessa organisationer fick jag en bild över katastrofen; intervjuer med programcheferna fick mig att förstå dess enorma konsekvenser. Sådana expertröster behövdes för att sätta katastrofen i sammanhang när jag träffade översvämningsdrabbade.

Punjab – de fem flodernas provins och Pakistans mest bördiga provins – var första destinationen. De allra flesta hade när jag anlände, sex månader efter översvämningen, just flyttat tillbaka till sina byar men bodde fortfarande i tält i brist på pengar att bygga upp sina hus. Vart jag än kom samlades människor för att berätta sina historier – hur de hade förlorat allt från hem till försörjning, hur svårt livet hade varit i de tältläger där de hade sökt skydd, hur bristen på resurser och försörjning förhindrade dem att bygga upp sina hus igen. Det starkaste mötet i Punjab var nog i byn Taar Poor där byns kvinnor hade samlats för att stärka varandra och planera hur de på bästa sätt kunde bygga upp sina hus och sin by igen.

De allra flesta bönder i Pakistan är jordlösa och arbetar på rika markägares mark, eller för ”feodalherrar” som de kallas i folkmun. Bönder som lever i närheten av floder har lärt sig att anpassa sig till årliga översvämnningar genom att bygga sina hus på höjder och odla grödor som klarar höga vattennivåer under kortare perioder. Men bönderna i hjärtat av Punjab hade aldrig sett en sådan översvämning som den 2010, och berättade samtidigt att ”feodalherrar” hade omdirigerat vatten för att bespara sina marker – en historia som bekräftades av Muhammad Abdul Saboor, programdirektören på Pattan. En av de absolut största insikterna för mig efter resan genom Punjab var att klimatförändringar aldrig slår till i en bubbla av naturkatastrofer, utan i ett socialt sammanhang: det är alltid de människor med minst resurser som drabbas av klimatförändringars effekter – globalt likaväl som lokalt.

Det var svårt att som utlänning komma in i Swatdalen, men insvept i en slöja träffade jag människor som fortfarande bodde i tältläger, men som var hotade med vräkning. Den mark dessa människors hus en gång i tiden stod på finns inte längre kvar; vattenmassorna tog den med sig. Nu visste de inte vart de skulle ta vägen. Och den hjälp den pakistanska regeringen lovat alla översvämningsdrabbade dröjde nästan överallt i landet. Bland annat eftersom många – särskilt illitterata kvinnor – inte har ID-kort och kan styrka sin identitet.

I staden Mardan i Khyber Pakhtunkhwa-provinsen deltog jag på ett kvinnomöte på den internationella kvinnodagen, där så gott som alla tal handlade om hur svårt drabbade provinsens kvinnor var av översvämningarna. Några kilometer därifrån, i byn Pir Sabaaq, träffade jag kvinnor som hade klarat sig undan översvämningarna

eftersom de kunde simma. Jag träffade också skolbarn som hade undervisning utomhus och deltog i en ceremoni där lärarfacket satte första stenen för den nya skolan.

I Sindh-provinsen åkte jag runt till byar där återuppbyggnaden precis hade initierats – inte av statens institutioner, utan av människor själva, så gott de kunde och hade råd med. I provinsens huvudstad spenderade jag flera dagar i tältlägret Tent City, hos olika familjer som alla berättade om det svåra livet i tält under så många månader, utan toaletter, rinnande vatten, tillräckligt med mat och skolor. Dessa människor hade ingenting att återvända till i sina byar och försökte nu, genom den kommitté de hade röstat fram, sätta tryck på regeringen för att bygga upp hus åt dem.

På frågan om hur de skulle agera om en ny översvämning kom var svaret alltid och överallt i Pakistan att fly igen. Ett halvår efter att jag lämnade Pakistan drabbades mycket riktigt landet av häftiga monsunregn för andra året i rad och denna gång fick fem miljoner människor lämna sina hem.

Ovanstående är en sammanfattning av de över 25 intervjuer jag utförde i Pakistan. Överallt i Pakistan hade jag med mig en översättare från trakten, då urdu oftast inte pratas, utan det lokala språket.

Tanken att åka till Egypten för att undersöka klimatförändringarnas effekter på Nildeltat dök upp innan den egyptiska revolutionen i januari 2011. Direkt efter Pakistan – i april – åkte jag till Egypten, för att upptäcka att klimatförändringar och dess effekter var det sista människor ville prata om – dels för att det egyptiska folket nyss gjort revolution, dels för att misstänksamheten mot utlänningar var ett stort hinder till en början. Den första månaden flöt förbi i väntan på att hitta forskare att intervjua och bönder och fiskare i Nildeltat som var beredda att ställa upp på intervju.

Havsnivåhöjningen vid Nildeltat är inte en lika dramatisk händelse som översvämningarna i Pakistan; i stället är det ett långsamt och gradvist förlopp där den nuvarande generationen som brukar marken förvisso är påverkad, men i regel inte behöver flytta eller fly. Till havsnivåhöjningen kommer problemet att Nildeltat sjunker på grund av Aswandammen, som förhindrar sediment att flyta in i Nildeltat. Dessutom har deltat många andra miljöproblem, som försaltat och förorenat vatten.

För att förstå problemen intervjuade jag sammanlagt tio forskare om allt från havsnivåhöjningen, hur Hosni Mubaraks landreform drabbat jordlösa bönder och hur den förra regimens korruption drabbat fiskare (de trängs undan av fiskfarmer). Dessutom åkte jag under en period dagligen till Nildeltat, tillsammans med en översättare, för att se hur havsnivåhöjningen och jorderosion drabbar bönder och fiskare. Jag åkte runt i stora delar av deltat, men de flesta av 20 intervjuer med bönder och fiskare utfördes i kustregionen, där människor redan börjat känna av havsnivåhöjningen och andra effekter av klimatförändring, såsom varmare år, fler skadedjur och säsonger som flyter ihop. Många av bönderna vittnade om att de måste hämta sand för att höja sin mark över det allt saltare grundvattnet (försaltningen beror bland annat på havsnivåhöjningen). Sanden hämtar de från de sanddynor som formats naturligt över hundratals år. När de inte längre står där är markerna nära Medelhavet ännu mer utsatta för stormar under vinterhalvåret, som i sin tur drar in saltvatten från havet längre in i deltat.

Det är också bara de bönder som har tillräcklig med inkomst som kan köpa sand för att höja sin mark. De allra fattigaste bönder som arrenderar mark på nya platser varje år är de mest utsatta; de får hålla till godo med den sämsta, mest salta och eroderade jorden och har sällan råd att lägga på ett extra lager sand. Även i fallet Egypten visade det sig sålunda att det är de fattigaste bönderna och fiskarna – de med minst marginaler – som drabbas först och hårdast av klimatförändringar. Många av de intervjuade sade sig inte vilja flytta, men förklarade att det kanske är just det de måste göra i framtiden när havet tagit över deras marker.

Till Syrien kom jag aldrig Efter att Al-Jazeera-journalisten Dorothy Parvaz greps i Syrien våren 2011 bestämde jag mig för att det var alldeles för osäkert att åka till Syrien.

Under sommaren 2011 drabbades Afrikas horn av den värsta torkan på 60 år. 12 miljoner människor flydde sina hem, torkan och svälten, de allra flesta från Somalia in till Kenya. Jag läste om torkan och bestämde mig för att åka till Kenya i stället för Syrien, eftersom problematiken med torka och ökenspridning var ungefär desamma – bara ännu mer akuta i Kenya. Jag åkte i december för en sex veckors lång studieresa.

Mitt mål var att undersöka vart människor flydde, utöver flyktinglägren i norra Kenya. Jag spenderade mesta tiden i Nairobi där jag intervjuade familjer i slumområdena Kibera, Mathare, Huruma och Korogocho. De flesta som flydde från norra Kenya och södra Etiopien in till Nairobis slum är före detta herdar. Även här behövde jag olika översättare, då de flesta endast talar sitt lokala språk och inte Swahili.

Det visade sig att familjerna från de torkdrabbade områdena inte hade några annat sätt att undgå svält än att ta sig till staden, till fots eller med fordon. De allra flesta längtade till sina tidigare liv som självförsörjande herdar. I slummen behövde de betala hyra och köpa mjölk, vilket de slapp i sina byar innan torkan hade slagit till. De vittnade alla om hur de även tidigare haft torka, men alltid klarat sig genom den. 2011 års torka hade varit droppen och olika omständigheter – fattigdom, djur som dör, stamfejder som blossat upp på grund av minskade resurser – hade gjort att de inte sett något annat alternativ än att migrera.

Det slående med dessa familjer var kontrasten mellan deras självförsörjande och resurssparande liv och konsumtionsstandarden i länder som Sverige. De som drabbades värst av torkan är människor som nästan inte haft några som helst utsläpp av växthusgaser under sina liv, och alltså saknar ansvar för den globala uppvärmningen som de så hårt drabbas av.

Jag åkte också till provinsen Turkana i nordvästra Kenya, som drabbats extra hårt av torkan, och intervjuade familjer från Turkana-folket som lever på sin boskap. Även där vittnade de jag intervjuade om att de länge varit vana vid torka, men att torkperioderna kommit allt tätare, vilket gjort det svårt för dem att återhämta sig från föregående torka. ”Skillnaden mellan föregående torkperioder och den senaste är att under förra torkan dog alla djuren och även människor”, som Margret i byn Kerio, Turkana, uttryckte det.

Även i Kenya intervjuade jag forskare, bland annat på FN:s klimatkontor UNEP, och liksom Emily Massawa, fram till nyligen Kenyas klimatkoordinator.

Forskarintervjuerna var särskilt intressanta eftersom de utfördes strax efter COP-17, FN:s klimattoppmöte i Durban, Sydafrika, där man inte lyckades komma överrens om ett nytt avtal eller en förlängning av Kyoto. Detta betyder att vi kan vänta oss fler extrema väderhändelser och fler människor som drabbas av klimatförändringar inom en nära framtid.

Det har varit enormt lärorikt att träffa alla dessa människor och höra deras historier. Deras berättelser skär rakt igenom alla akademiska texter och militära tankesmedjors publikationer om klimat och migration. Jag har sett effekterna av klimatförändringar på marken och hört människor berätta om dem, även om de inte talar i vetenskapliga termer. De allra flesta jag intervjuat tror att den katastrof som drabbat dem är Guds verk, men viss kunskap om de faktiska klimatprocesserna såsom havsnivåhöjning stötte jag på i Egypten.

De jag har intervjuat har antingen flytt och kommit tillbaka, har flytt för gott eller riskerar att behöva fly i framtiden. Inga har haft resurser eller möjlighet att fly längre än sitt närområde – vilket är precis vad migrationsvetenskapen lär oss. Men när allt fler extrema väderhändelser inträffar, havet höjs och floder torkar ut kommer antagligen människor tvingas flytta på sig längre.

Jag har publicerat några reportage, essäer och bokrecensioner om klimatflyktingar/ klimat och migration för Sydsvenskan, Klimatmagasinet Effekt, Re:public och Flamman som direkt resultat av dessa resor. Resorna har också resulterat i ett bokkontrakt med förlaget Natur och Kultur.

Shora Esmailian